

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

6. Ләззәт Спанқұлова «Адами капитал – экономикалық және әлеуметтік дамудың қозғаушы күші» - 2020. - URL: <https://egemen.kz/article/252602-adami-kapital-%E2%80%93-ekonomikalыq-dgane-aleumettik-damudynh-qozghaushy-kushi>
7. Н.О. Молдашов «Экономикалық теория» оқу құралы – Нұр-сұлтан, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, 2021 – 122б

ӘОК: 330.34

ҚАЗІРГІ ИНТЕРНЕТ ИНДУСТРИЯСЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЭКОНОМИКАҒА ӘСЕРІ

Бердіхан Рақым
rahaber@inbox.ru

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана қаласы, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Азатбек Т. А.

Мақаланың мақсаты – елімізде цифрлық экономиканы қалыптастыруда Интернетті пайдалану тәжірибесін талдау нәтижелеріне сүйене отырып, тиісті қорытындылар жасау болып табылады. Интернет ұсынатын барлық қызметтерді екі санатқа бөлуге болады: желі абоненттері арасындағы ақпарат алмасу және желілік деректер қорын пайдалану. Ең көп қолданылатын интернет қызметі электрондық пошта. Интернет желісін тауарларды немесе қызметтерді сату үшін пайдаланатын, тұтынушылармен және жеткізушілермен өзара әрекеттесетін кәсіпорындар, өздерінің өндірістік әлеуетін арттыра отырып, экономикалық тұрғыдан жылдам өседі. Интернеттің әсерінен маркетинг және қызмет көрсету саласы өзгерді: географиялық шекаралар кеңейді, Интернет-аудиторияны мақсатты түрде бағыттау және серіктестермен ұйымдық қарым-қатынастарды қалыптастыру мүмкін болды.

XXI ғасырда интернет индустриясы қарқынды дамып келеді. Интернетті бизнесте, атап айтқанда, өз тауарларын немесе қызметтерін сату, тұтынушылармен және жеткізушілермен қарым-қатынас жасау үшін пайдаланатын ұйымдар экономикалық тұрғыдан тез өседі, өндірістік әлеуетін арттырады. Өнеркәсіпте Ақпараттық технологиялар мен интернеттің дамуы саланы сапалы жаңа деңгейге шығарады: зауыттар мен жеткізушілер желілері біртұтас ағзаны - жаһандық индустриялық экожүйені (Smart Manufacturing) құрайды. Қазіргі заманғы IT-технологиялар (PLM-жүйелер) өндірілетін өнімді әзірлеуге, өндіруге, сатуға және пайдалануға байланысты барлық ақпаратты біріктіруге мүмкіндік береді, бұл өндірісті неғұрлым икемді іскерлік ілгерілетуге, өндірісті баптауға және оқшаулауға, тұтынушыны өнімді құрудың алғашқы кезеңдерінде процеске қосуға әкеледі. Бірден бірнеше зерттеулер интернет жылдамдығының өсуінің экономикаға оң әсерін анықтады. Жылдамдық неғұрлым жоғары болса, ЖІӨ, бизнес өнімділігі және жұмыс орындары соғұрлым жоғары болады [1].

Әлемдік нарықтағы интернет-жарнама өзінің медиа сегментін қарқынды түрде арттыруды жалғастыруда. Интернет экономиканың дамуына күшті әсер етеді. Маркетинг және қызмет көрсету саласы интернеттің әсерінен оның бірегей мүмкіндіктерін пайдалана отырып өзгерді: географиялық шекаралардың кеңеюі, интернет аудиториясына мақсатты көзқарас мүмкіндігі және серіктестермен ұйымдастырушылық қарым-қатынастардың қалыптасуы. Интернет шағын және орта бизнеске жоғары көрсеткіштерге қол жеткізуге көмектеседі, жаңа сату арналары мен қызметтеріне назар аударады, сонымен қатар заманауи бизнес үлгілерін ұсынады. Ұйымның өнімділігін арттыру байланыстарды жеңілдететін, көптеген бизнес-процестерді жеделдететін және автоматтандыратын, транзакциялық шығындарды азайтатын интернетке әсер ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады.

Сонымен қатар, Интернет көптеген ұйымдарға тарату арналары мен логистикасын оңтайландыруға көмектесе отырып, тұтынушыларға барынша қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Қазақстанның Жоғары экономика мектебінің (ЖҚМ) статистикасына сәйкес, ұйымдардың 45% Интернеттің арқасында іскер серіктестермен өзара әрекеттесу тиімділігін арттырды. Ұйымдардың 35%-ы үшін Интернет бірқатар бизнес-процестерді қайта ұйымдастыруға және біріздендіруге көмектесті. Интернетті пайдаланудан айтарлықтай пайданы кәсіпорындардың 29%-ы сезінді [2].

Соңғы онжылдықта Қазақстанның әртүрлі аймақтарының тұрғындары кіріс деңгейінің дифференциациясына қарамастан Интернетті бірдей пайдаланды. Интернет географиялық тұрғыдан бөлінген, өмір сүру деңгейі әртүрлі және кәсіпорындардың бизнес-модельдері әртүрлі аймақтардың дамуын теңестіру құралына айналууда. Қазақстанның шалғай аймақтарында Интернеттің пайда болуымен бизнес модельдері ірі қалаларға тән модельдерге ұқсайды. Интернет-экономикада қазіргі экономикаға қарағанда бизнес субъектілері арасындағы үлкен теңдік басым. Интернет шоппинг жасалатын және витрина, каталог және пошталық тапсырысты біріктіретін заманауи медиа дүкенге айналды. Сатып алушы желіден шықпай-ақ тауарды көре алады, бағасына, өлшемдеріне салыстырмалы талдау жасай алады, өз тапсырысын бере алады [3].

Желілік технологиялардың қарқынды дамуы экономиканы цифрландыру және интернетке байланысты оның жаңа сегменттерін қалыптастыру аясында шаруашылық жүргізуші субъектілер арасындағы өндірістік процестер мен өзара әрекеттесу формаларын өзгертеді. Индустрияның жаңа объектілерінің неғұрлым қарқынды өсуі дамыған мемлекеттерде орын алууда. Бүгінгі таңда интернеттің таралу деңгейі экономикалық және әлеуметтік дамудың маңызды көрсеткіші болып табылады. Бұл көрсеткішті мемлекеттер саясатта, экономикада туындайтын проблемаларды талдау және Интернет-технологияларды және тұтастай алғанда цифрлық экономиканы енгізу саласындағы прогрестің мониторингін жүзеге асыру құралы ретінде пайдалана алады [4].

Клиенттің интернет-банкті таңдауы оған ұсынылатын қызметтер жиынтығымен анықталады. Банк саласының шоғырлануына байланысты интернет-банкинг нарығының айтарлықтай өсуі күтілуде, бұл оның географиясын кеңейтеді. Бизнесінің инвестициялық сегменті Интернеттің ең көп әсерін тигізді. Бүгінде барлығы инвестиция салуда. Адамдар сауда-саттықты бақылайды және олар интернет арқылы акциялармен сауда жасайды. Интернет-брокерлер қор биржасында ойнаудың осы ыңғайлы әдісімен капитал алады.

21 ғасыр Интернеттегі үлкен өзгерістер дәуірінің жалғасы болуға уәде береді. Ғаламдық желі – Интернет әлі толық мүмкіндіктерін ашқан жоқ. Егер Интернет ұлттық экономика болса, онда бес жылдан кейін ол көлемі бойынша АҚШ, Қытай, Жапония және Үндістаннан кейін бесінші орынға ие болуы мүмкін еді. ВССГ есептеулері бойынша, бұл өсім дамыған елдерде де, дамушы елдерде де бүкіләлемдік желіні пайдаланушылар санының белсенді өсуіне байланысты болады [5].

Мәселелер мен шешу жолдары

Еліміздегі ғаламтор желісіне байланысты бірқатар мәселелер де бар. Ең басты мәселе бұл еліміздің әр түкпірінде интернет желісінің деңгейінің бірдей болмауы. Яғни шалғай аймақтарда интернет күші өті әлсіз. Оны біз алдыңғы жылдарда болған пандемия кезінде қашықтықтан жұмыс істеу, оқыту жағдайларынан көрдік. Бірақ қазір осымен көптеген жұмыстар жүргізілуде. Пандемиядан кейін көп адам жұмыстарын қашықтықтан істеген тиімді екенін түсініп, халықтың қашықтықтан істейтін бөлігінің саны артуда.

Цифрлық экономика саласында үлкен жетістіктерге қол жеткізіп, оны алдағы жылдарға дамыту жөніндегі шараларды белгілей отырып, көптеген елдер бір мезгілде бірқатар проблемаларға тап болады. Мысалы, бірыңғай цифрлық нарықты құру міндеттерінің бірі цифрлық қызметтер көрсету және дербес деректермен жұмыс істеу процесінде сенім мен

қауіпсіздікті арттыру болып табылады. Сондай-ақ, ақпараттың қауіпсіздігі мен қорғалуын қамтамасыз ету мәселесі өте өзекті болып табылады және бұл мәселе заттар интернетін, индустриалды Интернетті, бұлтты есептеулерді және үлкен деректерді өндеуді енгізу нәтижесінде өткір болды. Көптеген елдер үшін халықтың жалпы компьютерлік сауаттылығын арттыру мәселесі өзекті болып отыр. Сонымен қатар, АКТ және Интернетті енгізу экономиканың дәстүрлі секторларының көптеген қызметкерлерінің, әсіресе біліктілігі цифрлық экономика талаптарына сәйкес келмейтін егде жастағы қызметкерлердің жұмысынан айырылуына әкелуі мүмкін. Осыған байланысты көптеген елдерде кадрлар даярлауды мемлекеттік реттеу және мемлекеттік қолдау шаралары кеңінен қолданылады.

Заманауи цифрлық экономикада жетекші орын алуды жоспарлап отырған елдер кәсіпорындардың бизнес моделін түбегейлі өзгертіп, оны жаңа жағдайларға бейімдеуі, ұзақ мерзімді және циклдік бизнес-жоспарлауға жауапкершілікпен қарауы, Интернеттің мүмкіндіктерін мұқият зерделеуі қажет. , оның жаңа жолмен бизнес мүмкіндіктеріне әсер ету жылдамдығы мен ауқымына сәйкес келеді.

Интернет жүйесінде одан да басқа бірқатар шешілмеген мәселелер бар, олардың ішінде ең маңыздысы қауіпсіздік пен құпиялылық, т.б. берілетін ақпаратты қорғау, зияткерлік меншік және авторлық құқықты қорғау проблемалары, Интернеттегі коммерциялық қызмет (электрондық бизнес). Сондықтан бұл жерде цифрлық экономиканы дамытуда интернетті пайдалануды реттеу мәселесі ерекше маңызды. Бұл оның барлық қатысушыларының әртүрлі функционалдық деңгейлерде – экономикалық, құқықтық, ұйымдастырушылық және технологиялық қауіпсіздікті басқару бойынша келісілген әрекеттерін талап етеді, бұл Интернетті қауіпсіз пайдалану мәселелерін одан әрі зерттеудің перспективалық бағыты болып табылады.

Цифрлық экономиканы дамыту үшін Интернетті пайдаланудың маңыздылығын ескере отырып, одан әрі зерттеу оны пайдалануды қауіпсіз ұйымдастырудың шетелдік тәжірибесін қажет етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Цифровая экономика: различные пути к эффективному применению технологий (BIM, FLM, CAD, IOT, Smart City, BIG DATA и другие) / А.П. Добрынин и др. // International Journal of Open Information Technologies. - 2016. - № 1. -С. 4-10.2. Джеффкинс Ф. Жарнама. Оқулық / Пер. ағылшын тілінен. ред. Б.Л.Еремина. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. - 544 б.
3. Курицкий, А.Б. Интернет-экономика: закономерности формирования и функционирования / А.Б. Курицкий. -СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2000. - 232 с.
4. Сергеева О.Ю., Гузаирова Г.Р. Ақпараттық технологиялардың белсенді дамуы жағдайында интернет-жарнаманың экономикаға әсері // Экономика және менеджмент. - 2014. - No 5 (121). - 101-105 беттер.
5. Черноиванов, А.П. Роль сети Интернет в развитии экономики /А.П. Черво-иванов [Электронный ресурс] // Социально-экономические явления и процессы. - 2008. - № 4. - URL: <https://cyber-leninka.ru/article/n/rol-seti-internet-v-razvii-ekonomiki>